

Het baksteenkerkje te Roderwolde met z'n klokkegalg.
(bestond reeds voor het jaar 1100)

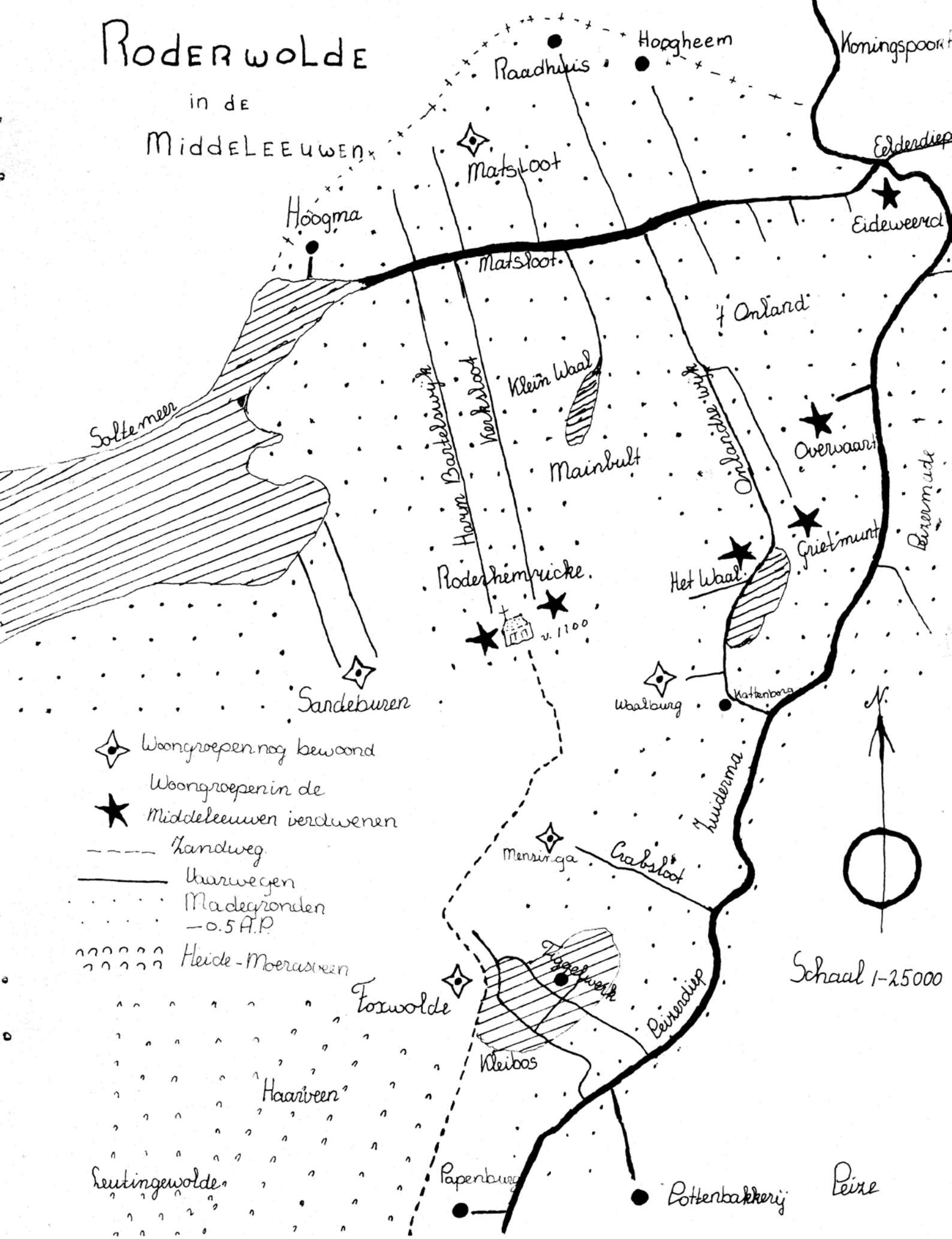
De Historie

van

Roderwolde

Roderwolde

in de
MIDDELEEUWEN

D E H I S T O R I E

V A N

R O D E R W O L D E

van het jaar 1000 tot 1970.

Samengesteld door:

Jan Hagenauw Janszoon .

geboren 3 januari 1904.

Veehouder te Roderwolde.

Maart 1973.

V O O R W O O R D.

Wanneer men de Historie van de oude kerkdorpen wil beschrijven, kan men over het algemeen verwachten, daarvoor in de oude kerkarchieven vele aanknopingspunten te vinden.

Roderwolde bezit helaas geen oude kerkarchieven, omdat de laatste Pastor, die in 1594 vertrok, de archieven naar elders heeft meegenomen.

Na 3 eeuwen kerkhervorming heeft de toenmalige Koster-onderwijzer, die ook de administratie van de kerkelijke goederen bij hield, in plm. 1900 na een ruzie met de kerkvoogden, alle archieven in zijn woede verbrand.

Om dus enig inzicht in het verleden te krijgen, hebben wij voordat we over de historie begonnen te schrijven, eerst zoveel mogelijk bodemgegevens op een kaart vastgelegd - De historie van Roderwolde vanaf het jaar 1000 tot 1970 op schaal 1-5000 ged. 1 jan. 1970.

Als leidraad voor het schrijven van die geschiedenis hebben we geput uit:

1. oude archieven van elders.
2. werken van Historie-schrijvers.
3. de op kaart vastgelegde bodemgegevens.
4. overleveringen die er nog vele zijn.
5. veldnamen, m.a.w. de namen van boerderijen en plaatsen en landerijen die meestal een betekenis hebben.

Uiteindelijk blijkt uit alle gegevens, die we hebben verzameld, dat Roderwolde door zijn ligging als streekdorp, zijn verkeer over water en ook gezien de boerderijbouw, duidelijk een Friese inslag heeft. Men vindt hier praktisch niets, dat op een Drentse invloed wijst.

De Historie van Roderwolde.

Om de geschiedenis van Roderwolde te beschrijven vanaf het jaar 1000 tot 1970 moeten we allereerst kijken naar de plaats die Roderwolde inneemt in haar omgeving.

Het ligt boven de lijn Peize-Leutingewolde op de noordelijkste zandkop van Drenthe, plm. 1 meter boven A.P., omgeven door laag land, z.g. madeland plm. $\frac{1}{2}$ meter beneden A.P.

Begrenst door het Peizerdiep en het Leekstermeer tot aan de grens van de provincie Groningen en ten zuiden aan het Haarveensche veengebied.

Toegankelijk langs één zandweg, die voor het Kleibos langs loopt tot in het dorp.

Als we ons nu eens indenken, dat de zee dit lage land heeft achter gelaten, zoals de Waddenzee bij eb, vol kuilen en kreken, dan valt ons op, dat het Meer, het Waal en het Klein Waal achter gebleven zijn als plassen en de eendekooien als kuilen of draaikolken.

De kreken kan men zien als de latere vaarwegen.

De bewoners moesten zich bij het achter gebleven gebied aanpassen.

Roderwolde in de Middeleeuwen.

Op bijgaand kaartje kunnen we zien, waar de Rowolmers in de Middeleeuwen woonden.

Volgens historieschrijvers was de naam van het dorp toen " Roderhemricke " .

Alle woongroepen, in totaal 11 stuks, waren door een vaarweg met Peizerdiep en Matsloot verbonden.

Alle verkeer ging in die tijd met de boot, zandwegen waren er toen niet.

Het dorpscentum was, dat moeten we aannemen, gelegen bij het tegenwoordige kerkhof.

De kerk stond daar reeds voor het jaar 1100 .

Die kerk had een lengte van 20 meter en is in 1831 afgebroken.

Hij is in 1831 herbouwd op de plaats waar hij nu nog staat.

Zes van de woongroepen, die op bijgaand kaartje zwart zijn gemaakt, zijn verdwenen in de Middel - eeuwen.

De plek waar zo'n verdwenen woning heeft gestaan noemt men Heimstee.

Ze zijn iets hoger gelegen dan de omgeving en men vindt er puin van bakstenen, potscherven en as op de plaats waar eens de stookplaats was.

Men kan gemiddeld bij die verdwenen woongroepen, 6 á 8 plaatsen vinden waar een woning gestaan heeft. Samen met de verdwenen woongroepen, had Roderwolde toen een 70 tal haardsteden.

Het dorpscentrum heeft zich in de latere eeuwen enigzins hersteld in de driehoek Mensinga-Waalburg en het Kerkhof.

Men noemde Roderwolde wel eens een z.g. wandelend dorp.

Maar het heeft tot 1875 geduurd voordat er rond de kerk een centum was van hooguit 10 woningen.

Waar de bewoners van de verdwenen woongroepen ge - bleven zijn is niet bekend.

Zij zijn door de hoge watervloeden verdronken of vrijwillig vertrokken naar andere streken, waar ze niet zo afhankelijk waren van jacht en visserij, of wateroverlast, veepest, besmettelijke ziekten of oorlogsgeweld, het zal wel altijd een geheim blijven. Wel weten we dat die verdwenen woongroepen op een zandrug lagen van plm. 0,3 meter beneden A.P.

Het water zal hoogst waarschijnlijk de meest schul - dige zijn.

Dit Middeleeuwse streekdorp op de noordelijkste zandkop van Drenthe, was bijna geheel op waterverkeer aangewezen.

Het dorp verschilt in bijna alles van de Drentse brinkdorpen, doordat het steeds in noordelijke richting haar bestaan heeft gezocht.

De overlevering zegt: " Hier woonden eens vissers ". Jacht en visvangst was in die tijd het hoofdberoep van de inwoners.

Het Meer en het Peizerdiep gaven hun daar dan ook ruimschoots de gelegenheid voor.

Maar als we nu in de stilte achter Roderwolde vertoeven en we denken dan terug aan dat verdwenen dorp met zijn vaarwegen en haardsteden en alle bedrijvigheid die er toen heerste en we zien dan de honderden bunders hooiland, waar alleen in de zomer de veehouder en de vogels nog enig geluid voortbrengen, dan kunnen we zeggen, " Hier is veel veranderd" De vraag hoe de bewoners daar geleefd en gewerkt hebben, zal nooit worden beantwoord.

Aan de bodemgegevens kunnen we zien, dat ze in woongroepen geleefd hebben.

Meestal bestond zo'n woongroep uit een complex, dat door grachten omgeven was, waarbinnen ze misschien bij gevaar van buitenaf, gezamenlijk bescherming zochten.

Ze hebben daar op het water en van het water geleefd en hoogstwaarschijnlijk zijn ze ook door het water verdreven.

Alleen de bewoning op de zandkop, die $\frac{1}{2}$ meter tot 1 meter boven A.P. ligt, is tot de huidige tijd bewaard gebleven.

Omstreeks 1500 - 1600 was het een Kersspel met een Schulte.

Het was toen een kerkdorp met 3 buurtschappen t.w. Matsloot - Sandeburen - en Foxwolde.

Thans is het een dorpje in de gemeente Roden met een kerk.

Buurtschap de Matsloot.

Het Buurtschap de Matsloot is eigenlijk, gezien de ligging en indeling, een gebied dat aansluit bij het Groninger land.

Alle boerderijen staan op een kavel land.

Naast jacht en visserij zal de veeteelt daar ook al vroeg een rol hebben gespeeld.

Misschien is dit gebied van een latere tijd en bestond het nog niet, toen het verdwenen dorp Roderwolde nog aanwezig was.

Al deze boerderijen hebben een vaarweg naar de Matsloot en behoren bij het gebied van Roderwolde.

De voornaamste boerderij is "Hoogheem", een soort terp waar vroeger 2 boerderijen op stonden.

Verder het "Raadhuis" en de "Hoogma", allebij met grachten omgeven.

Van enige overlevering uit de Middeleeuwen is hier niets bekend.

Bij de driesprong van waterwegen, daar waar het Eelderdiep en misschien vroeger ook de Matsloot zich met het Peizerdiep verenigen staat "Eideweerd".

Het klooster van Aduard had daar vroeger een Voorwerk, of wel een boerderij.

Het stuk land waarop het Voorwerk stond, heeft nu nog de naam "Munnekehem", m.a.w. het heim of erf van de monniken.

Een honderd meter westelijk gelegen heimstee noemt men Leemhorn.

De laatste begravenis had in 1906, door de eigen vaarweg en Kerksloot naar het kerkhof plaats.

De naam Munnekesloot, een kanaal vanaf het Meer in noordelijke richting, getuigt ook weer van invloed van de monniken.

Het Leekstermeer noemde men in de Middeleeuwen

Zulte meer of in het dialect Solte meer.

De zee heeft eens dit gebied verlaten, maar de oorzaak daarvan weten we niet.

Hoogstwaarschijnlijk door dichtslibbing van het Groninger land.

Maar het Meer heeft door alle eeuwen de naam gehouden van zoutmeer.

Buurtschap Foxwolde.

Foxwolde was vroeger een dorp met een steenbakkerij, een Tiggelwerk zoals men het toen noemde.

De boerderij waar de laatste steenbakker woonde, noemt men nog steeds "Tiggelwerk".

Foxwolde begint bij het grondgebied van de Papenburg.

Weer een naam die aan monniken doet denken.

Een boerderij met die naam stond daar nog tot plm. 1900.

Het Kleibos - de plaats waar eens de steenbakkerij stond - is een gebied van plm. 30 H.A. nu deels bezet met moerasbos of in cultuur gebracht.

Of van dit gebied ook 1 of 2 meter klei afgegraven is dat kunnen we nu niet meer vaststellen, maar zeker is dat het eeuwenlang de omgeving van baksteen heeft voorzien.

Volgens de overlevering nog tot in 1600.

De middeleeuwse haven van Peize ligt tegenover het Kleibos en aan het Peizerdiep.

Bij die haven heeft toen een pottebakkerij gestaan.

Het oude huis dat er tot 1920 stond, noemde men de "Pottebakkerij".

De openbare weg door Foxwolde liep voor het Kleibos langs en waar die nog afbuigt naar Roderwolde was vroeger de haven van Foxwolde.

De haven sloot aan op de twee vaarwegen langs de steenbakkerij naar het Peizerdiep.

De Paperij of Poeperij ligt links van de weg naar Roderwolde.

De naam zegt reeds, dat daar monniken geleefd hebben.

Aan de ligging der percelen is te zien dat er vroeger een woongroep was.

In de boerderij, die er nu nog staat werd tot plm 1900 nog een borrel geschonken voor de reizende man.

Buurtschap Sandeburen.

Sandeburen, in de Middeleeuwen Samber genoemd, is een overgebleven gedeelte van het verdwenen dorp. Door het feit dat het dorpscentrum zich 1 K.M. in zuidelijke richting heeft verplaatst, kwam Sandeburen nogal geïsoleerd te liggen.

De buurtschap lag hoog op een zandkop, die ze de Knop noemen.

Naast jacht en visserij zal vroeger ook de landbouw op dat hoge en droge land een rol gespeeld hebben. In Sandeburen moeten volgens de overlevering ook monniken gewoond hebben, maar omtrent de juiste plaats zijn er geen aanwijzingen.

De Rowolmers verpachten in 1473 het visrecht van het Meer aan de heren van Nienoord.

Maar die heren schijnen ook het oeverland er bij gerekend te hebben.

In de glorie tijd van de heren van Nienoord, hadden ze in het Old Kooisterland een valkeniershut staan. In het centrum van Sandeburen bij het begin van de vaarweg naar het Meer heet één plaats "de Schans". Waarschijnlijk hadden de heren van Nienoord ter bescherming van hun zuidflank, daar een verdedigingswerk.

De inwoners van Roden groeven in de tijd van 1880 tot 1890 een vaart naar het Meer.

De inwoners van Sandeburen kregen al gauw een weg naar de Vaart, om van de beurtdienst van Roden op Groningen te kunnen profiteren.

Men noemde dat daar het Sandebuurse badt.

Een openbare weg naar Sandeburen kwam in 1932 tot stand.

Die weg ging voor die tijd door de landerijen. Sandeburen werd toen wel eens spottend "Hekkeburen" genoemd.

Kerkdorp Roderwolde.

Roderwolde had bij de ingang, waar nu de school staat 2 woongroepen, die ook elk door een vaarweg met het onderling verkeer verbonden waren.

In de bocht naar Sandeburen stond vroeger een boerderij op de plaats waar van we aan de bodem kunnen zien, dat ze eens door grachten omringd was.

Dit complex was door een vaarweg met de Harm Bartelswijk verbonden.

Het wordt daar nu Bouma's heerd genoemd, maar van deze plaats is geen overlevering bekend.

Aan de oostkant van de weg tegen over de school is een complex dat men Mensinga noemt.

Een boerderij die daar tot 1940 gestaan heeft noemde men Klein Mensinga

De woongroep was ook door een vaarweg met het Peizerdiep verbonden.

Aan de ingang van de oprijlaan stond eens een huis waar nu de onderwijzerswoning is.

Dit huis kon gezien zijn indeling wel eens het koets-huis van de bewoners van Mensinga geweest zijn.

Mensinga was vroeger de zetel van de Heer van Roderwolde.

In het Nazereth in de Riesven vinden we ook nog resten van bewoning.

In 1473 verpachte Otto Crabbe voor de Rowolmer het visrecht van het Meer aan de heren van Nienoord.

Dit visrecht werd voor 100 jaar verpacht voor 25 Arends guldens per jaar, te betalen op de eerste zondag van Mei in de kerk te Roderwolde.

De Rowolmers behielden het recht om voor eigen behoefte met 5 fuiken in het Meer te vissen.

Otto Crabbe was dus in die tijd een man met grote invloed en misschien ook Heer van Roderwolde.

De vaarweg naar het Peizerdiep heette de van Crabsloot, m.a.w. de sloot van Crabbe.

In latere eeuwen hadden de bewoners van Mensinga onder meer de naam van de Coninck, Eeuwsma en Mensinga. De overlevering zegt dat daar ook een schathuis stond, de plaats waar de Rowolmers hun belasting moesten betalen.

In 1880 is het gehele terrein verkocht aan de Diaconie van Roderwolde., die er een huis lieten bouwen voor onverzorgden.

Daar is niets van de oude glorie van de Heren van Roderwolde overgebleven.

Waalburg ligt aan de oostkant van het dorp.

Het is in 1723 herbouwd in zijn tegenwoordige vorm door Coenders van Idsinga, de rentmeester van het Stift Dikninga.

Waalburg had ook eens een vaarweg langs de Kattenborg, dat ook verdwenen is, naar het Peizerdiep en in noordelijke richting naar de Matsloot.

Door zijn hoge ligging is het gespaard gebleven voor de hoge watervloeden.

Op de Rowolmer kerkklok van 1634 vinden we de naam E.L. Allertshoff, die toen bewoner van Waalburg was. Van uit de Middeleeuwen is niets van Waalburg bekend. Roderwolde noemt wel eens "Het wandelende dorp". Het heeft zich door de eeuwen heen 1 K.M. zuidwaarts verplaatst.

In dit latere centrum is na 1700 enige opleving te bespeuren.

Roderwolde wordt dan schijnbaar wakker uit zijn Middeleeuwse slaap.

Het beurtschippershuis, " Nieuw Kattenborg", werd gebouwd in 1710, als vervanger van de Kattenborg. Er is niets van de Kattenborg in de overlevering bekend.

Waalburg werd in 1723 herbouwd als Herenhuis, even als Woldzicht.

In 1810 werden beide huizen verkocht onder de naam "Heerenhuizen".

De landjonkers of misschien ook andere rijke mensen hadden zo omstreeks 1800 tot 1900 hun zomerverblijf in Roderwolde.

Het is bekend dat prof. Gratema op Waalburg woonde en een prof. de Rhoer op Mensinga.

We mogen gerust aannemen, dat het Hooheem, Raadhuis, Hoogma, Eideweerd, Woldzicht en Klein Woldzicht, staande tegenover café het Roode Hert, ook in die tijd bewoond werden als zomerverblijf.

De Rowolmers die op hun bezittingen woonde waren de pachters van hun bedrijf.

Na 1900 bezat Roderwolde geen zomerverblijven meer.

De kerk op het tegenwoordige kerkhof werd afgebroken in 1831 en herbouwd op de plaats waar hij nu nog staat.

De molen Woldzicht werd in 1852 gebouwd.

De eerste beurtdienst werd toen op Groningen geopend.

De Rowolmer Schipsloot werd in die tijd voor dit doel gegraven.

Na Kattenborg en Nieuw Kattenborg was dit de derde aansluiting op het Peizerdiep, maar ook die aansluiting is nu voor dat doel niet meer te gebruiken.

De polder Roderwolde kwam in 1853 tot stand, met zijn grote watermolen in de Stobbenven.

De straatweg Roderwolde - Roden kwam in 1870 gereed.

De nieuwe school werd in 1871 op de grens Roderwolde-Foxwolde gebouwd.

De Rodervaart van Roden naar het Meer werd ook in die tijd gegraven.

Het nieuwe dorpscentrum heeft zich in de loop der eeuwen geconcentreerd rond de kerk.

Zo omstreeks 1900 hadden we daar de kerk met de Pastorie, een woning met 1 schoollokaal voor de Koster-
onderwijzer, 2 herbergen, een bakker, een winkelier, smid, timmerman, kleermaker, wever, zadelmaker en klompenmakers.

Een dorp dat geheel op zelfvoorziening was ingesteld. Van de 2 herbergen, het Roode Hert en het Blauwe Paard is de laatste in plm. 1900 afgebroken.

Het stond aan de overkant van de kerk.

De school en woning van de Koster-
onderwijzer, staande aan de oostkant van de bakkerij in in plm. 1930 afgebroken en verbouwd tot particuliere woning.

Het schoollokaal werd vanaf 1871 voor en door de kerk gebruikt.

Toen dit gebouw was afgebroken, heeft de kerk in de pastoretuin een nieuw gebouw gebouwd, ten dienste van de catachisatie en zondagschool.

Gegevens omtrent de bouw van de Kosterie en het tijdstip dat dit dorp al de beschikking over een Koster-
onderwijzer had, zijn niet bekend.

We kunnen aannemen van reeds enkele honderden jaren. Het tijdstip van de vlucht uit het oude centrum zal wel altijd geheim blijven.

Onze grootouders vertelden ons en dan moeten we terug denken tot plm. 1850, dat zij, als ze naar school moesten zelf voor een lei en een griffel moesten zorgen.

' s Winters moesten ze daags 2 turven meenemen om de kachel te stoken.

De kerk

De kerkelijke instellingen van Roderwolde zijn rijk aan grondbezit. In een uit het jaar 1139 gedateerd besluit van de Bisschop van Utrecht staat, dat Roderwolde een deel van zijn inkomsten uit de kerkelijke goederen moet afstaan aan de kerk te Oldenzaal. De predikant had zijn inkomsten uit 40 HA land en was zelf tevens landbouwer. De koster-onderwijzer had ook enig land ter beschikking, was zelf landbouwer en zal - dat mogen we gerust aan nemen - inkomsten gehad hebben als onderwijzer.

De naam van de kerkelijke bezittingen is drieledig. Pastorieland als inkomstenbron voor de predikant en onderhoud van de kerk.

Het kosterieland voor de koster en het Diaconieland voor de behoeftigen.

Van hun die giften gaven aan de Diaconie is nog bekend, dat Ol Klaos, die in plm. 1830 over de Matsloot woonde, zijn huis en land aan de Diaconie schonk, onder voorwaarde dat hij levenslang aan de Achtersteweg mocht wonen - het huis is inmiddels verdwenen - een weekloon kreeg voor levensonderhoud en in November een half geslacht varken.

De kerk was voor de Hervorming gewijd aan de Heilige Jacobus.

Het doopvont dateert uit 1560 en wordt nu nog in de kerk bewaart.

De kerk kreeg de kerkklok in 1634 die buiten de kerk werd opgehangen aan een balk.

Roderwolde had toen een kerk zonder toren.

Het opschrift van de kerkklok is: „ In 1634 heeft Roderwolde mij doen gieten. D. Balthasaus pastor - E.L. Albertshoff Pauw Floris kerkvoogd - M.F. Sijneans - die mij gemaakt heeft! ”

De kerkbeker van Roderwolde is van 1551.

Bij de ingang van de vroegere oude kerk is een graf met een zandstenen lijkist met een plat deksel.

Op dat deksel is een langwerpige kruis gebeiteld.

Bij het vele onbekende van Roderwolde kunnen we ons afvragen, „ Wie ligt hier begraven? ”

Voetpaden.

Roderwolde was - zoals de meeste dorpen vroeger - doorkruist met voetpaden.

Vanaf de kerk liep een voetpad langs de Achtersteweg door het Oosterland, het Padstuk naar de Overzetplaats aan de Matsloot.

Het klooster van Aduard had zijn kerkpad naar Vries, over de Rowolmerdijk via Nieuw Kattenburg en dan via het voetpad langs het Peizerdiep naar Papenburg. Een pad vanaf de Overvaart door het Padstuk over het Peizerdiep door het Overvaartse stuk naar de Langmadijk misschien richting Groningen.

Een voetpad ging langs de Schipsloot naar de Overzetplaats Bommelier naar Peize.

Het Sandebuurse pad liep vanaf de Kerklaan dwars door de weilanden naar Sandeburen.

Sandeburen had ook een voetpad door de Paperij, een pad met een aansluiting op de weg naar Foxwolde.

De Achtersteweg was met 2 voetpaden en een dwarspad dat achter "de Hoven" langs liep, verbonden met de Voorsteweg.

Vanaf het kerkpad liep ook een voetpad naar de watermolen.

De ongeschreven wet van het dorp verplichtte de bewoners en aangelanden die paden te onderhouden.

De fiets maakte uiteindelijk al die paden overbodig.

Eendenkooien.

Van eendenkooien kan men in Roderwolde nog op een 12 plaatsen de resten vinden.

Het waren vroeger de vangplaatsen van watervogels.

Eén plaats is nog niet in cultuur gebracht en is nu begroeid met moerasbos.

De in cultuur gebrachte eendenkooien, hebben allemaal de naam "Het Kooigie".

Veen.

Aan brandstof voor de haardvuren hadden de bewoners geen gebrek.

Hout was er in deze bosrijke omgeving genoeg.

In het madeland met een veen ondergrond had men ruimschoots de gelegenheid om turf te graven.

Bodemresten van zo'n turfgraverij kan men vinden op een 15 tal plaatsen.

Een baggerpet noemen ze zo'n turfgraverij.

Het Haarveen is in de loop der eeuwen geheel afgegraven voor die brandstof en de ondergrond van dat gebied is nu in cultuur gebracht.

In de vorige eeuw groef men zijn brandstof in het Bunnerveen.

De turf of baggel werd in het voorjaar en in de zomer tussen de landbouwwerkzaamheden uitgegraven, dan gedroogd en in huis gehaald.

Aan al die werkzaamheden kwam een einde toen eerst kolen en later gas de brandstofbron werd.

Watermolentjes.

De resten van watermolentjes vindt men hier op een 15 tal plaatsen.

Het waren molentjes, die in de zomer, de z.g. zomerpolders van wateroverlast vrij hielden.

Winters werd al het land hier, vooral bij veel regen, overstroomd.

Roderwolde kreeg in 1932 na eeuwen lange wateroverlast en isolement een polder, "de Matsloot" en een straatweg naar Vierverlaten.

Het einde van de noodtoestand.

De verkaveling.

Het madeland achter Roderwolde is in de Middeleeuwen - de juiste tijd is niet bekend - verkaveld in Noordelijke en Zuidelijke kavels met als middellijn de Rowolmerdijk, de Voorsteweg, de weg naar Sandeburen tot aan de Esch van Leutingewolde.

Al dat land, zo'n 1000 H.A. is - misschien wel door de Bisschop van Utrecht - in gebruik gegeven aan de boeren van Roden en Norg.

Het madeland kreeg de uitgang naar de zandkop waarop Roderwolde ligt. Dwarswegen vindt men er niet.

Allemaal kavels met een breedte van plm. 100 meter. De Rowolmerdijk en de Onlandsedijk zullen toen wel zijn aangelegd, om ook dat gebied een uitweg te geven naar het zandgedeelte.

Het was een duidelijke daad om dit gebied voor de landbouw bereikbaar te maken.

De Rowolmer boeren hadden vroeger geen bezit in de madelanden, hadden er ook geen behoefte aan.

Alleen de kerk heeft een kavel van 40 H.A., wat vroeger een rijk bezit was.

Men heeft de kerk als het ware veilig willen stellen voor de toekomst.

Bezit was toen macht.

De Rowolmerdijk.

Men heeft de Rowolmerdijk bij zijn aanleg 4 taken meegegeven.

1. het was de waterkering, tegen het overtollige water van het Peizerdiep;
2. met de Onlandsedijk, was het de hooiweg van het nu verkavelde gebied;
3. volgens de overlevering was het ook de kerkweg van het Klooster van Aduard naar de Kerk van Vries;
4. men heeft bij de aanleg aan de Noordkant een waterlossing aangelegd voor de waterafvoer naar het Leekstermeer.

Roderwolde was in die tijd wat waterafvoer betreft in 2 delen verdeeld.

Het Leekstermeer loosde bij Kommerzijl en het Peizerdiep bij Aduarderzijl in de zee.

Het is bekend dat Rabenhaupt, de Commandant van de vesting Groningen, bij de belegering van die stad in 1672 door de Bisschop van Munster, de Rowolmerdijk liet doorgraven om daardoor de waterstand rond de stad te doen verhogen.

De landeigenaren van het Groningerland bij Kommerzijl en Aduarderzijl, hadden om het overtollige water te loosend, daar sluizen of zoals men het toen noemde "zijlen" gebouwd.

Het water van Roderwolde moest ook door die sluizen naar zee.

Voor de aanleg van die sluizen verlangden ze ook van Roderwolde enige betaling.

En zo kregen we hier tot 1845 een waterschapsbelasting, die ze in die tijd " zijlschot" noemden.

Om die waterbeheersing wat in de hand te houden legde men hier een schouwplicht op de oude Matsloot, de Onlandsewijk en de wijk langs de Rowolmerdijk. De aangelanden waren op straffe van boete verplicht die waterlossingen, schoon te houden voor ongehinderde waterafvoer.

Over de waterlossing aan de Noordkant van de dijk, had men ten behoeve van de landgebruikers losse bruggetjes gebouwd. Bruggetjes zonder bovendek.

Wilde men b.v. in de hooioogst zijn land betreden, dan moest dat open dek eerst dicht gelegd worden met een schot, veelal gemaakt van wilgentakken.

Zo'n schot noemde men " een vla".

Het schot werd na de hooioogst weer meegenomen naar huis tot de volgende hooioogst.

Men kwam alleen in de hooioogst in dat land.

Het land werd niet bemest.

Het slib van het winterwater bij overstroming was de bemesting.

Het was toen roofbouw.

Op het land waarvan de hooioogst moest worden afgevoerd over de Rowolmerdijk, lag ook een schouwplicht, op straffe van boete.

In het voorjaar moest men die dijk voor de hooioogst begaanbaar maken, wat meestal gebeurde met takkebossen (schensken), die toegedekt werden met het afval uit de dijksloot.

Het was een z.g. sprokkelweg.

Alle landbouwers die van die weg gebruik maakten, moesten een deel daarvan onderhouden.

Zo'n deel noemde men een pand.

De dijk was verdeeld in 180 panden met een lengte van 1 of meer roeden. Een roede was 5 schreden.

Die het meeste land bezat moest ook de meeste roeden onderhouden.

Alles was gemarkeerd met palen waarop het nummer van de schouwplichtige.

Lijsten van landeigenaren, die zijlschot moesten betalen en schouwplicht hadden op de dijk, vindt men nog in oude archieven.

Het Waterschap de "Matsloot" heeft in 1932 aan al die toestanden een einde gemaakt.

Onze heidense voorouders.

Waar was de verzamelplaats van onze heidense voorouders? De Hunebed bewoners bouwden, zo'n 5000 jaar voor Christus hun grafheuvel of hunebed bij Steenberg, 5 K.M. hier vandaan.

De bewoners van Roderwolde, tenminste wat het zand - gedeelte betreft, hebben hoogstwaarschijnlijk ook bij hun gebied of stam behoord.

Vinden we in Roderwolde een gebruiksvoorwerp b.v. een vuistbijl uit die tijd, dan is dat eigenlijk niets bijzonders, maar heel gewoon.

We mogen toch gerust aannemen, dat hier toen ook mensen woonden.

De eerste Christenen hadden hun samenkomsten in de kerk en woonden ook graag dicht bij de kerk.

Alle dorpscentra liggen rondom de kerk.

De geschiedenisboeken vertellen ons, dat onze heidense voorouders hun verzamelplaats hadden in de stilte van het woud.

Zoeken we in Roderwolde naar de verzamelplaats of vergaderplaats van die voorouders, dan vinden we aan de Zuid Westkant van het Klein Waal een gebied, dat de naam heeft van "De mainbult".

Dit woord uit het vroegere dialect betekent een bult of een hoogte die men "In de mande" of gezamenlijk of met elkaar had.

Die plek ligt ver buiten de woongroepen, dus in het verleden in de stilte van het woud en was vroeger met een vaarweg vanaf de Matsloot bereikbaar en grensde ook aan het zandgedeelte.

Bewijzen kunnen we het niet, omdat de natuur en de cultuur juist daar niets hebben overgelaten voor nader bodemonderzoek.

Maar de vraag, of dat de vergaderplaats van onze heidense voorouders was blijft.

Roderwolde vanaf 1875.

Roderwolde, omvattende de tegenwoordige schoolkring, werd in die tijd bewoond door gemiddeld 70 gezinnen. De madelanden waren alle in eigendom en in gebruik bij de landbouwers van Roden en Norg.

De bewoners, waaronder een 20-tal landbouwers met een grote boerderij, waren allen aan dorp en bodem gebonden, door hun werkzaamheden en ook in het uitgaansleven.

Een 50-tal gezinnen waaronder ook de Predikant en de Koster - onderwijzer, hadden naast hun landbouwwerkzaamheden een bijverdienste.

Ze oefenden een ambacht uit of werkten in de winter in de olieslagerij en in de drukke tijden bij de grote boeren in loondienst.

Alle ambachten voor de zelfvoorziening waren in het dorp aanwezig.

Onder meer, kleermaker, naaisters, spinsters, timmerman, smid, wagenmaker, zadelmaker, schoenmaker, bakkers, kruidenier, herbergier, wever, scheerbaas. en kapper, klompenmaker, rietdekker, huisslachter, bakerske of vroedvrouw en de burenhulp niet te vergeten.

Alles werd zelf gedaan, zo zou b.v. een smid, die o.m. de paarden van hoefijzers voorzag, ook als het nodig was een varken een kram op zijn neus zetten, of een boer die kiespijn had, z'n zere kies trekken.

De handel op Groningen werd eenmaal in de week onderhouden door een beurtschipper.

In die tijd had men wel veel last van parasieten en muggen.

In het slecht ontwaterde land om Roderwolde, hadden ze een prachtige broedplaats.

Ze waren veroorzakers van de Malaria, of wel in de volksmond geheten "de derde daagse koorts".

Jongvee had nogal last van longworm en bij schapen kwam veel leverbotziekte voor.

De hooioogst van de Roder en Norger boeren gaf in de zomermaanden het dorp een tijdelijke drukte.

Maar eigenlijk was het een tijd, waarvan men zei:

Hoe genoeglijk rolt het leven - Des gerusten landman henen.

Roderwolde omstreeks 1900 tot 1940.

Die tijd was een periode van opleving in de landbouw.

Het dorp groeide uit tot plm: honderd gezinnen.

Het verenigingsleven kwam op gang.

De leus " Eendracht maakt macht " begon ook tot de bewoners van Roderwolde door te dringen.

De boeren van Roden en Norg hadden door gebruik van kunstmest en heide - ontginning geen behoefte meer aan het topgras van Roderwolde en waren genegen dat te verkopen.

Het was de tijd van de grote topgrasverkopingen te Roderwolde.

Klokgelui kondigde de aanvang van de verkoping aan.

Het zgn. "Kouk slaon" was een aardige attractie tijdens die verkopingen.

De kleine boeren van het dorp en omstreken konden zich nu verder ontplooiën.

Hun wintervoorraad hooi kwam nu uit de madelanden.

Deze toestand heeft maar enkele tientallen jaren geduurd.

Door nog meer gebruik van kunstmest en betere weidebouw kregen ook de kleine boeren uit de wijde omtrek tot zelfs in Zevenhuizen steeds minder behoefte aan het topgras van Roderwolde.

In eigen plaats konden ze in hun behoefte voorzien.

De topgras verkopingen behoorden zo omstreeks 1940 tot het verleden.

Het land achter Roderwolde kwam door koop of pacht nu praktisch geheel in gebruik bij de Rowolmer veehouders.

Alleen de vogelstand is sinds die tijd hard achteruit gegaan.

Door het nu intensieve gebruik van al dat land, bleven er geen rustige broedplaatsen over.

Het was hier precies als overal elders;

Waar de mens komt

Verdwijnt het dier.

Alleen in de laatste jaren wordt weer iets aan de bescherming van de broedplaatsen gedaan.

Roderwolde na 1945

Het dorpscentrum kreeg na 1945 een geheel ander aanzien, door de bouw van plm. een 25 tal nieuwe woningen en de aanleg van een sportveld met sporthal.

De tijd dat ieder gezin hier aan dorp en bodem gebonden was is nu voorbij.

Vele bewoners hebben nu hun werkkring elders.

De boerenbedrijven worden door de economische druk van deze tijd steeds groter in omvang en door gebrek aan werkrachten steeds moeilijker te bewerken.

De mechanisatie is in volle gang.

Omstreeks 1965 zijn in de landbouw grote veranderingen gaande.

Vele kleine boeren gaan door de economische druk van deze tijd hun bedrijf verlaten.

Het vrijgekomen land gaat over naar de grotere bedrijven, die als enige mogelijkheid om aan die druk te ontkomen, bedrijfsvergroting en nog meer mechanisatie moeten toepassen.

De jeugd verdwijnt uit het dorp.

Met een opleiding aan diverse scholen in de omtrek, zoeken ze elders werk.

In de landbouw en ook in de middenstand is voor de jeugd geen toekomst meer.

Het dorp begint te vergrijzen.

De woningen van de Rowolmer, die naar elders vertrekken, worden nu bewoond door studenten en mensen afkomstig uit de steden.

De middenstand zal, als het dorp de gelegenheid krijgt voor enige verdere uitbreiding, zich misschien in de toekomst grotendeels nog kunnen handhaven.

Maar dan moeten de bewoners hier wel denken aan de oude leus:

Men koopt in de vreemde niet,
Wat eigen dorp u biedt.

Het zou jammer zijn voor Roderwolde als het een slapdorp werd, met als opluistering een 20 tal boerenbedrijven.

Het dorp ligt binnen de driehoek Groningen-Leek-Roden, waar de industrie, de scholengemeenschappen en het cultureele leven van heel de omtrek zijn gecentraliseerd. Men zou zo zeggen, dat het rustig en prettig wonen is in Roderwolde.

Maar zolang hier geen openbaar vervoer is, en eventueel ook de middenstand nog zou verdwijnen dan komen hier voor de scholieren, ouden van dagen en voor hen die lichamelijk of financieel niet in staat zijn voor eigen vervoer te zorgen, vele moeilijkheden.

Het madeland van Roderwolde heeft voor de grote melkveehouders bedrijven weinig toekomst meer.

Het zal door zijn geringe draagkracht van de bodem en de verspreide ligging van de percelen een aanvallende taak krijgen, voornamelijk voor hooiwinning en jongveeweiderij.

Nu is voor eventueel verkoop van madeland, bij de veehouders al geen belangstelling meer.

Het Landschap Drente en het Staatsbosbeheer hebben hier al veel land aangekocht.

Een mooie gelegenheid om grote gebieden hier te bestemmen als natuurresevaat.

De weidevogels krijgen dan misschien gelegenheid om hier weer te broeden.

Het natuurgras komt dan wel weer te voorschijn.

Breekt men de zode open, dan krijgt het sluimertend onkruidzaad uit de vorige eeuwen ook weer een kans.

Het kleibos, 't Waal, 't klein Waal en het leekstermeer zullen met hun naaste omgeving dan hoogstwaarschijnlijk de natuurresevaten van Roderwolde worden.

Roderwolde, september 1972.

I N H O U D S O P G A V E.

Voorwoord.

De Historie van Roderwolde.

Roderwolde in de Middeleeuwen.

Buurtschap de Matsloot.

Buurtschap Foxwolde.

Buurtschap Sandeburen.

Kerkdorp Roderwolde.

De Kerk.

Voetpaden.

Eendekooien.

Veen.

Watermolentjes.

De verkaveling.

De Rowolmerdijk.

Onze Heidense voorouders.

Roderwolde na 1875.

Roderwolde omstreeks 1900 tot 1940

Roderwolde na 1945.

=====